

Apno – ohranjanja vredna tehnologija fasad

Paradoks varstva stavbne dediščine je, da se zaradi masovne rabe sodobnih gradiv, ki so preplavila trg v zadnjih desetletjih, njena avtentičnost izgublja. Sodobna gradiva so se tako zasidrala v obnovo stavbne dediščine, da je ta izgubila ne le svojo pristno podobo, temveč tudi svojo pristno tehnološko izvedbo.

Mateja Kavčič, univ. dipl. inž. arh., ZVKDS, Restavratorski center

Ohranjati staro in pristno

To spoznanje je precej grenko za vse tiste, ki so investirali v obsežne obnovitvene projekte, po katerih so se stavbe »zableščale v novi podobi«, kajti izkazalo se je, da pravzaprav ni cilj, da staro izgleda kot novo, temveč da dostojanstveno ohranja svojo starost in s tem izpovednost. Zato se Salzburg, kot značilen primer bleščeče obnovljenega mesta, danes ne hvali več z obnovami svojih fasad, temveč obžaluje preobsežno poseganje v likovno podobo mesta, strokovnjaki pa se z znanstveno natančnostjo ukvarjajo z vsako pedjo še ohranjenega apnenega ometa in ga poskušajo ohraniti za prihodnost.

K nam hodijo občudovat še ohranjene dele preteklosti, ki

Mineralni pigmenti so rezultat preperevanja kamnin – z njimi so se pripravljale fasadne barve.

jih na srečo še nismo »obnovili«. To dokazuje ena od izjav, ki jo je že pred nekaj leti v intervjuju podala tedanja direktorica Francoskega kulturnega centra: »... v Ljubljani so mi všeč skriti, celo razpadajoči kottički, blede barve starih hiš. Morda bom šokirala vaše bral-

ce, a upam, da stari mestni delnikoli ne bo spominjal na Salzburg. V zvezi s tem, v Franciji in Italiji znajo renovirati stare fasade, ne da bi bile videti kot nove ...«. Torej ni lepo, kar »se zablešči v novi podobi«, temveč, kar je staro, ohranjeno z videzom starega. To nikakor ne pomeni zanemarjene dediščine, temveč dobro vzdrževano dediščino, ki poleg svojega videza ohranja tudi tehnologije, v katerih je bila izvedena.

Sozvočje stavbarstva in okolja

Barvna skala, ki jo prinaša industrijska produkcija fasadnih barv, je enotna in zato so obnovljene fasade v Ljubljani, Berlinu in Moskvi danes barvane v enakih barvnih odtenkih. Če ugotovljamo, da postajajo evropska mesta med seboj neverjetno podobna – polna izdelkov globalne industrije,

med katerimi so na fasadah silikonske in silikatne barve, sarnirni ometi ter plastična okna, gotovo nismo dosegli želenega cilja kakovostnega in celovitega ohranjanja dediščine. Uporaba »nove in gladke« industrijske izvedbe z ometi in barvami po katalogu znanih proizvajalcev na nek način prekriva vse, kar lahko pokažemo svetu kot svoje in kot lastno tradicijo. Kvalitete arhitekture, ki izhaja iz določenega okolja, se sramežljivo skrivajo za »globalnimi« izvedbami, ki jih je večina izvajalcev in s katerimi je nasičeno naše okolje in zato postaja nezanimivo.

V preteklosti pa ni bilo tako in pod plašči sodobnih obnov vsaka fasada skriva svojo značilnost. Mineralni pigmenti, ki so se od nekdaj uporabljali za poslikave in opleske, so

Barvanje fasade z mineralnim pigmentom v moker omet je ena najobstojnejših tehnologij – fresko tehnika.

Naravne pigmente najdemo v okolici in jih lahko pripravimo sami.

Fasadni omet cerkve sv. Luke v Praprečah pri Lukovici se je iz gotskih časov ohranil do danes.

produkt naravnega razpada kamenin in so zato prisotni v okolju. Barve namreč niso bile vedno predmet trgovanja. Tiste, ki pa so to bile, so bile zaradi dragega transporta zelo drage. Stavbarji so jih zato pridobivali tudi v domačem okolju, najbližjem možnem viru in zato so mnoge naše fasade obarvane v sozvočju z lastnim okoljem.

Z isto logiko so pridobivali pesek iz najbližjih virov, peškopopov in potokov, ter žgali apno v domačih apnenicah. Od tod izvirajo rožnati odtenki malt in fasad v Polhograjskih dolomitih, okrasni ometi v Štanjelu, rjavosive malte slovenske Istre. Pogledati je potrebno le okolje in naravne danosti, pa nam je jasna podoba pristne arhitekture. Celovito ohranjanje dediščine je prav

to, poznavanje značilnosti od podrobnosti do celote, to je od surovin, pridobljenih v okolju, znanj in spretnosti starih obrti vse do končnega izgleda arhitekture, njene vsebine in njene umeščenosti v prostor. To bi morali razumeti in varovati, če želimo celovito (integralno) varovati svojo dediščino.

Pomen apna v zgodovini stavbarstva

Tehnologija apna je danes malodane pozabljena, zaradi glavnih atributov cementa, njegove trdnosti in (domnevne!) trajnosti pa tudi odrinjena na rob. Pa vendarle ne gre pozabiti, da vsa grajena dediščina, razen arhitekture 20. stoletja, temelji na izvedbah v tehnologiji apna, zato argumenti o netrajnosti tega materiala težko držijo. To gradivo je

uporabljala starodavna kitajska kultura, z njim so gradili in belili stari Grki in Rimljani, že stari Egipčani in Etruščani so poznali ne le gradnjo, temveč tudi dekorativne štukaterske tehnike ter poslikave v apnu. V tehnologiji apna je grajena večina stavb slovenskega podeželja ter mestnih hiš z bogatimi dekorativnimi fasadami. Stavbarji so poznali različne vrste kamnin in razumeli, kako različne vrste apna je možno iz njih pridobiti. To, da so se nam ohranile stoletja, je zagotovilo, da so obstojne. Zaradi so-

tak način pridelovanja apna je prav tako dediščina starodavnih izkušenj, ki se do danes ni bistveno spremenil. Pobeg pred globalno proizvodnjo danes ni možen, vseeno pa se lahko zavemo, kaj so kvalitete preteklosti in vsaj spomenikom prihranimo napake ter jih poskušamo avtentično ohraniti zanamcem.

Kakovostna dediščina – dokaz kulture

Razviti svet se je torej že pred desetletji zavedel kakovosti naravnih gradiv, nena-

Ometi kulisne fasade pred cerkvijo nekdanjega samostana v Kostanjevici na Krki so značilno baročni in so se v delih ohranili vse od leta 1741.

dobnih gradbenih tehnologij danes tradicionalne izvedbe izginjajo, ker se nadomeščajo ali popravljajo z novimi. Ostalo nam jih je tako malo, da so vredne posebne obravnave.

Skozi tisočletja človeške aktivnosti v gradnji se je apnena tehnologija razvijala, izkušnje so se prenašale iz roda v rod, a je z industrijsko proizvodnjo cementa v pičlih nekaj desetletjih utonila v pozabo. Od tu tudi toliko problemov pri apnenih izvedbah – kontinuiteta znanja je bila prekinjena, današnji izvajalci pa so vajeni cementne tehnologije – kar pomeni drugačen postopek dela, krajši čas strjevanja malt, druga hitrost dela, nepomembnost klime pri izvedbi ... Danes redke tradicionalne apnenice, v katerih se še pridobiva apno, so nam ohranile vez z davno preteklostjo, kajti

zadnje na smotrni rabi temelji usmeritev trajnostnega – sonaravnega razvoja, ki naj bi ji sledili vsi. Zato je nesmiselno nekritično ponavljati napake razvitega sveta, še posebno na področju dediščine, ki velja za kulturno izkaznico vsakega naroda. Metode ohranjanja in rabe naravnih gradiv so že razvite in uspešno uporabljene. A žal je značilnost slovenskega prostora, da z rahlo zamudo sprejema informacije in v glavnem nekritično posnema vse, kar ponuja trg. Nismo se še naučili spoznavati napak drugih in jih zato tudi ne posnemati. S takim pristopom bi namreč lahko preskočili marsikatero razvojno muko in danes pristnosti željnimi obiskovalcem za mnogo višje cene, kot jih plačuje masovni turizem, ponujali svojo identiteto in pristno zapuščino preteklosti.

Nekaj tradicionalnih apnenic še deluje. Mestno apnenico pri Škofji Loki upravlja apneničar Andrej Svovljšak iz Binklja.